

Összeállítás a Zsidó Nyári Fesztivál programjaiból (4–5. oldal)

Baráti búcsú Polgár Lászlótól (6. oldal)

Szenes Iván, a zsidó és a művész (8. oldal)

Aki megmentette az élővilágot

(Noách)

Börésit hetizsakaszában olvastuk: **vájár Hásém ki rábá ráát háádám báárec** – és látta Isten, hogy nagy az ember gonoszsága a földön... **Váji-nochem Hásém ki ászá et háádám báárec vájítácév el libo** – és megbánta az Örökkévaló, hogy megmentette az embert és ezért elszomrodott.

Az erkölcsi magasság helyett az erkölcstelenség mélységét vetíti elénk az első könyv. Eredménye: Isten el akarja pusztítani az élővilágot, mert **ki nichámti ki ászítim** – megbánta, hogy megalkotta.

Az elemi csapások közül az özönvizet választotta. A tragédia betetőzése nem is annyira az özönvíz volt (bár ez sem semmi), de hát itt az a helyzet állt elő, hogy a Teremtő elpusztítani kényszerült teremtményeit.

A remény (ami köztudottan utoljára hal meg) beteljesülése borítékolható. Az elsüllyedt világ helyén új élet születik, ami tisztább, nemesebb, jobb, mint a régi volt. Az értéktelen pusztulását megint csak a remény követheti: az élet nem szűnhet meg. Mindig van, aki továbbviszi, akad, aki megőrzi a nemes eszményeket.

Noét nem tudják lezülleszteni kortársai. Mint sziget a gonoszság tengerében, úgy emelkedik ki környezetéből. Látja a pusztulásba rohanó világot, de megakadályozni nem tudja az özönvíz bekövetkeztét. Utasításra bárkát épít maga és családja védelmére. No meg, ugyancsak utasításra, néhány állatfajtát is bemenekít a bárkába, mégpedig párosával, ami az özönvíz utáni élet konkrét garanciáját is jelenti.

Noé mindent megtett, hogy ne csak biztosítsa, de elviselhetővé is tegye az életet. A talmud Szánhedrin traktátusában említést tesz arról, nem hunyta le a szemét, a fiaival éjt nappallá téve dolgoztak az élőlények ellátásán. Az aggáda neki tulajdonítja az eke, a sarló és a balta első alkalmazását, ezzel jelentősen megkönnyítve a nehéz munkát.

Ez a hetizsakasz (október 9.) ezúttal egy humanistát állít elénk, akinek története nyomán jelenik meg a szövetség jele, a szívárvány, amely az ember magasba törő vágyait szimbolizálja a világ megismerésére, „szerződést” Alkotójával az élet örök fenntartására.

Noé a bölcsességet testesíti meg. Későbbi leszámazottai már őt túlszárnyalva emelkedtek magasabb régiókba, ábrahामी, majd mózesi csúcsokra.

Ráv

HAVDALA – búcsú az ünnepektől (Piłchowski festménye)

ÜNNEPZÁRÓ

Jámim Noráim – a Félélmetes Napok bevezette nagyünnepeink szimchát torával, a Tóra örömmünnepeivel záródnak. A hívő zsidó ember az év fordulóján mérleget készít. Visszatekint az elmúlt esztendőre, és kérdezi önmagát: megtettem-e mindent embertársaimért, a Tóra szellemében éltem-e napjaimat? A kegyelet vezetett-e mindnyájunkat a temetők süppedő sírjai közé, vagy csupán lelkiismeretünk? Ezekre a kérdésekre mindenkinek magának kell megadnia a választ.

Amikor szimchát torákor befejezzük Mózes öt könyvének felolvasását, megkezdjük az első könyv recitálását is, bizonyítva az előírás célját: a Tórában nincs megállás, nincs szünet. Folyamatosan olvassuk a fejezeteket. Ez a szokás jelképe vallási életünknek, a zsidósághoz való viszonyunknak. A zsidó vallásban, a hitéletben nincs „holszezon”! A nyári gyászheketet, a tisá böávot sokan otthonuktól távol, nyaralással, utazással töltik. Kiszakadva a mindennapos környezetből, új hittestvérek, szokatlan körülmények között... Mindez talán még elő is segíti áhítatuk megújulását. A szlichot és a nagyünnepek nemcsak a megrendítő, lelket felkavaró költeményekkel, de az emlékekkel is meghatározzák hangulatunkat. Hiszen kiben ne merülnének fel a szülői ház életképei? A fehér halotti ruhában imádkozó édesapa, az ünnepi gyertyákat és emlékező mécseseket meg-

gyújtó édesanya – és mi, a gyermekek, akik nem tudtuk, csak éreztük, hogy most valami különleges dolog történik, amit a felnőttek nagyon komolyan vesznek.

Amikor véget érnek őszi ünnepeink, körzeteinkben kezdetét veszi a hétköznapok világa, a klubélet. Ezek a rendezvények, amelyek a zsidó élet erősítését hivatottak szolgálni – ugyancsak a folyamatosság jegyében –, majdnem ugyanolyan fontosak, mint istentiszteleteink megtartása. Hasznosak azon hittestvéreink számára, akik nem vagy csak ritkán keresik fel templomainkat, mert segítségükkel kevésbé idegenek lesznek számukra szertartásaink külső formái.

A zsidó ember ünnepekkor végigjárja ősei útját és múltját. Peszachkor ott áll a Nádas-tenger partján, hálát ad Istennek a csodákért, amelyekkel megmenekülésüket segítette. Sávuohtkor ott áll a Színáj tövében, és lelki szemei előtt elvonulnak a tóraadás halhatatlan szereplői. Szukkotkor ő is sátorban van, mint ősei. A fohász, amely elhangzott ajkainkról, ott duruzsol még lelkünkben: „Hadd vigyük magunkkal ünnepeink áldását, az életet, örömet és vígságot.”

Élet. Ünnepeink alatt szellemünk nemesebbé vált. Az ünnepi szellem megújítja a testet és a lelket egyaránt. Könyörögtünk, hogy imánk – az Élet Könyvébe irattassunk be! – jusson el az Örökkévaló trónusához.

Öröm és vidámság. Az „örvendj ünnepeiden” parancsolat determinálja érzelmeinket. Ünnepeink után is az Örökkévalóhoz fordulunk, hogy Élet legyen, hogy teljes szívvel és lélekkel örvendhessünk és vidámak lehessünk, és így szolgálhassuk közösségünket és Istenet.

Simon Peresznek, Izrael Állam elnökének üzenete

Az új év első napjaiban a béke reménye felcsillanni látszik. Miközben a washingtoni csúcstalálkozóra figyelünk, imádkozunk, hogy az elvezessen az Izrael és a palesztinok közti történelmi békeszerződés aláírásához, amely nyugalmat, gazdagságot és biztonságot hoz majd a térség népei számára.

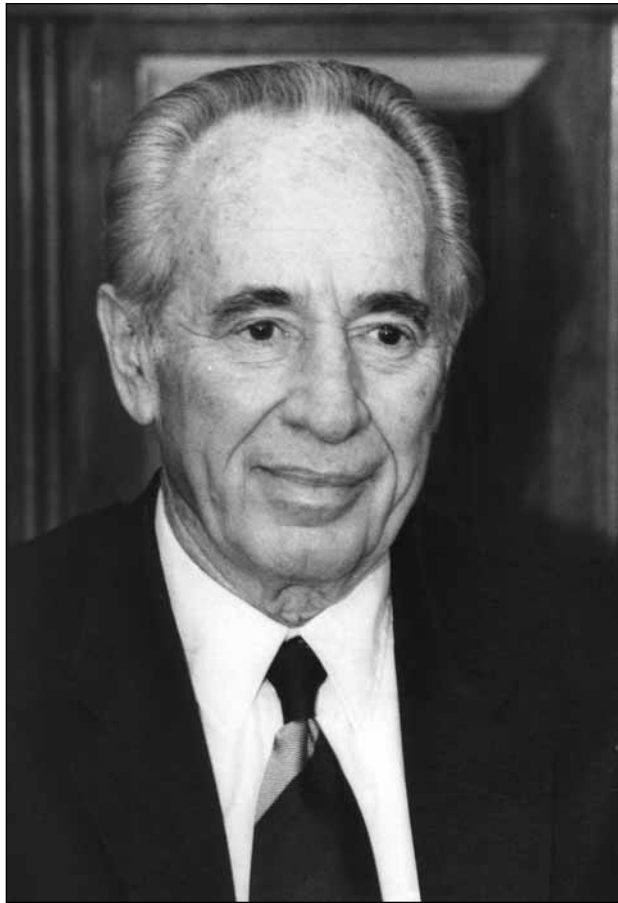
A közös és jobb jövő gondolatával elménkben a diaszpóra zsidóságának és Izraelnek együtt kell munkálkodnia a szebb holnapért a felnövekvő nemzedékek érdekében. Ebben az összefüggésben feltétlenül szükséges, hogy a testvériség szelleme és az a szoros kapcsolat, amely Izraelhez köt, továbbra is a diaszpórában élő zsidó fiatalok cionista nevelésének része legyen. Hiszem, hogy a közvetlen élmények, tapasztalatok, amelyeket izraeli látogatásaik során szereznek, jelentős szerepet játszanak e cél elérése érdekében.

Egy olyan korszakban, amelyben folytonos és könyörtelen kísérletek tesznek arra, hogy Izraelt mint zsidó államot törvénytelené nyilvánítsák, kiváltképp fontos, hogy mi Izraelben és a zsidók szerte a világban egyesült erővel meggyőzzük ezeket a törekvéseket. Mozgósítanunk kell minden erőnket, hogy feltárjuk e hazugságokat és rávilágítsunk a zsidó nép értékeire, amelyek a Tízparancsolaton alapulnak, valamint azokra a morális és etikai értékekre, amelyek országunk és népiünk alapjait képezik.

Szintúgy életbevágóan fontos, hogy a nemzetközi közösséggel együtt vegyük fel a harcot azokkal a fanatikus vezetőkkel szemben, akik nukleáris fegyverek előállítására törekednek, tagadják a holokausztot, és Izrael Állam elpusztítására szólítanak fel.

Egy olyan világban, amelyben a tudomány és a technológia igen magas színvonalon áll, Izrael továbbra is e területek élvonalában marad. Igen, büszkék vagyunk *Ada Yonath* professzorra, a Weizmann Intézet tanárára, aki kémiai Nobel-díjat kapott, és hasonlóképpen büszkék vagyunk a Héber Egyetem professzorára, *Elon Lindenstraussra*, aki elnyerte a rangos matematikai Fields-díjat. Az ő munkásságuk és tudományos eredményeik óriási mértékben hozzájárultak Izrael és a zsidó emberek megbecsüléséhez és jó hírnevének növekedéséhez.

Az új évben az a küldetésünk, hogy tovább erősítsük

egységünket minden területen, amely befolyásolja valamennyiünk sorsát és jövőjét. Teljes harmóniában kell együttműködnünk és párbeszédet folytatni a megállapodások elérése érdekében. Szolidaritás, testvériség, megértés – ezek az erős és biztonságos család alapjai. Nem tehetjük meg, nem szabad megengednünk, hogy nézeteltérések válasszanak szét bennünket. Közösen, együtt kell minden erőfeszítést megtennünk a zsidó nép jóléte érdekében.

Ebben a szellemben küldöm Önöknek, testvéreinknek az egész világon legjobb kívánságaimat. Hozzon az új év békét, örömet, jó egészséget és gazdagságot!

Programajánlat

OKTÓBER

Spinoza Színház
(1074 Budapest, Dob u. 15.)

- 6. (szerda) 19.00: Bächer Iván: Legújabb zsidó kabarém
- 7. (csütörtök) 19.00: Karinthyráda – PREMIER
- 10. (vasárnap) 19.00: Ephraim Kishon: Rómeóné és Júlia ura
- 11. (hétfő) 19.00: Fizek főúr! – Seress Rezső élete
- 13. (szerda) 19.00: Címzett ismeretlen
- 14. (csütörtök) 19.00: A gyáva
- 18. (hétfő) 19.00: Eisemann-Baróti-Dalos: Bátyasétány 77.
- 21. (csütörtök) 19.00: Edelman Liza hagyatéka
- 24. (vasárnap) 19.00: Ephraim Kishon: Rómeóné és Júlia ura
- 25. (hétfő) 19.00: Odessa, a zsidók paradicsoma?

26. (kedd) 19.00: A Guru
31. (vasárnap) 19.00: Forgách András: A pincér – PREMIER

Generációk Klubja
(Hunyadi tér 3., félemelet)

- 4.: Zenés szonnyító, a zongoránál Szirmai Zoltán
 - 11.: Zsidó nő régen és napjainkban. Breuer Péter Közép-Kelet-szakértő, újságíró beszélgetőpartnere Alföldi Andrea, A Baloldali Zöldek – Zöld Tett Társaság elnöke
 - 18.: Deák Gábor, a Terma Zrt. művészeti igazgatója „Mispochoológia (II. évad)” beszélgetős egy órája.
 - 25.: Vencel György kántor lesz a vendégünk „ünnepösszegző kis kántorénekekkel”
- A fenti programok délután 3 óra körül kezdődnek. Csütörtökönként a torna egyelőre egyeztetési nehézség miatt szünetel, a Down-szindrómások fejlesztő foglalkozása első alkalommal október 7-én, délután, a megszokott időpontban lesz.

Látogatási rekord zsinagógáinkban

Tudósítónk örvendetes hírekkel jelentkeztek pesti és vidéki templomainkból. A beszámoló a látogatók számát az utóbbi évek többszörösére becsülik.

Megkérdeztük *Deutsch Róbert* főrabbit, a Rabbitegyháza elnökét arról, ő mit hallott.

– Báruch Hásém – kezdte nyilatkozatát a főrabbi –, rabbitársaink többsége ugyanerről értesített. Volt olyan pesti zsinagóga (Dózsa), amelyben megnégyesződött (!) az imádkozók száma. De kevés kivételtől eltekintve, mindenütt a telt ház nál is többen voltak. A Dohány többezres közönségét látva, szerénytelennek tűnne, ha a Bethlen tért dicsérem, de egyébként Budáról, a Hegedűsből, Zuglóból és hadd ne soroljam, még honnan, szintén az állóhelyeket is elfoglaló tömeget jelentettek. Korai lenne azonban végleges mérleget vonni, hiszen még előttünk sömimi áceret, a mázkir, no és szimchát torá – ez utóbbin a zsidó óvodák, iskolák több száz növendéke szüleikkel, nagyszüleikkel, testvéreikkel, barátaikkal minden bizonnyal ismét megtöltik templomainkat.

– Elképzelhető, hogy rabbijaink prédikációi mellett a legújabb kántornemzedék világszínvonalú közreműködése is szerepet játszott a hatalmas érdeklődésben? Mennyire becsüli főrabbi úr az idei létszámot?

– Mindent egybevetve, országosan 10–15 ezer közöttire.

(V.)

Felhívás külföldi előfizetőinkhez!

Az újság zavartalan kézbesítése érdekében megkérjük külföldi olvasóinkat, hogy mostantól ne csekket küldjenek, hanem az impresszumban található számlaszámra bankon keresztül utalják az esedékes díjat. A fentiek értelmében ez év október 1-jétől az újságra csak ilyen módon fogadjunk el előfizetést.

Új Élet szerkesztősége

Elkezdődik a Goldmark Terem felújítása

A Budapesti Zsidó Hitközség 2010 tavaszán közel 300 millió forint támogatást nyert el a Közép-magyarországi Regionális Operatív Programból (KMOP) a Goldmark Terem és a kapcsolódó helyiségek turisztikai fejlesztése című projektjére. A turisztikai attrakció kialakítása során teljesen megújul a Wesselényi utca 7. számú műemlék épület homlokzata, az utca és a zsinagóga felől egyaránt. A nagy múltú Goldmark Terem többfunkciós kulturális rendezvényteremként üzemel majd. Az eredeti terveknek megfelelően újítják fel, ugyanakkor a 21. századnak megfelelő berendezéseket is beépítenek. A régen várt földemmerősítés is megtörténik, így újra otthont adhat majd táncos rendezvényeknek is a Goldmark.

A terem hátsó részében a Magyar Zsidó Levéltár új, állandó kiállítását hoz létre a pesti zsidónegyedről, interaktív elemek felhasználásával. Látogatható lesz a Hitközség Díszterme is, ahol a Pesti Izraelita Hitközség múltjába tekinthetnek be az érdeklődők. Az első emeleten létrejön a Gyökerek központ, amely a családjuk, múltjuk után kutatóknak tesz hozzáférhetővé eddig elérhetetlen forrásokat és adatbázisokat.

Az épület földszintje a levéltár Európában egyedülálló látványraktárának

ad majd otthont. A látogatható polcon a vidéki zsidó közösségek öröksége jelenik majd meg elsősorban.

A projekt keretében a Hitközség felújítja a ház belső udvarát is, valamint sor kerül az épület teljes infokommunikációs és fizikai akadálymentesítésére is.

A sikeres közbeszerzési eljárás lezárulta után írta alá a kivitelezésről szóló szerződést *Zoltai Gusztáv* ügyvezető igazgató és *Pete Tamás*, a nyertes Ecotech 97 Kft. ügyvezetője.

Az építési munkák közvetlenül az őszi nagyünnep előtt kezdődtek (a vallási szabályok maximális figyelembevételével), és a tervek szerint 2011. március 30-án fejeződnek be, valamennyi szolgáltatás júniusra lesz elérhető.

A kivitelezés ideje alatt a Dohány utcai zsinagóga és a Hitközség székháza is zavartalanul működik, és az eddig megszokott rendben fogadja az imádkozókat, a turistákat, illetve az ügyfeleket.

A projekt az utóbbi évek legnagyobb hitközségi beruházása, amely egyben szerves folytatása a nemrég zárult, szintén a KMOP forrásaiból támogatott A zsidónegyed kapuja című fejlesztésnek.

PT

Körzeti kitekintő

Szeged

Ros hasáná napjait követően a Keresztény–Zsidó Társaság teológiai délutánt rendezett. Elsőként *Markovics Zolt* főrabbi „Ruách háKódes a Tónáchban” előadását hallgatta meg a közel félszáz jelenlévő, majd *Benyik György* római katolikus tanszékvezető professzor szöveget „A szentlélek eljövételéről szóló szakasz zsidó háttéréről”, végül *Szécsi József* főtájtár tartott ismertetőt „Ruách háKódes a Biblia utáni zsidó gondolkodásban” címmel. Az eszmecsere során sok kérdés hangzott el az egyes kifejezésekkel, tartalommal és felfogásokkal kapcsolatban.

* * *

Hatalmas sikerrel kezdődött a VI. Szegedi Őszi Zsidó Kulturális Fesztivál. Megnyitót *Solymos László* alpolgármester (MSZP) és *Lednitzky András*, a hitközség elnöke tartott. A szlovák származású *Miriam Neiger Fleischmann* festőművésznek a világ számtalan országát megjárt „Jeruzsálem – Kanyarok az időben” kiállítását, melyet a budapesti Zsidó Múzeum bocsátott rendelkezésünkre, az alkotó jelenlétében *Tandi Lajos* művészettörténész mutatta be. Az esti zenei program ismét újdonságot hozott. A Szegedi Szimfonikus Zenekarból alakult Big Band, a más kórusokból kiegészült Vaszy Viktor Kórus és *Kónya Krisztina* szoprán operanékes *Balogh Sándor* vezényletével a közönség többszöri visszahívó vastapsa mellett mutatta be a dzsessz és az amerikai zene egyik legnagyobb hatású alakja, az afro-amerikai zongorista, zeneszerző *Duke Ellington* művét, a Sacred Concertet.

Amíg *Balogh Sándor* karnagy vezényelt, addig *Gyüdi Sándor* színházi főigazgató és vezető karmester immár a kórusban mutatkozott be társaival együtt. A műsor összeállítása három kiváló zenei szakember, *Baross Gábor*, *Gyüdi Sándor* és *Balogh Sándor* érdeme. A hangverseny keretében adta át *Lednitzky András* az idei Löw Lipót-díjakat velünk nem azonos vallásúak részére, köztük *Weninger Richárd* karnagynak, a Weiner Kamarazenekar vezetőjének és *Kosztándi István* hegedűművésznek, akik számtalan jótékony koncerttel segítettek az Alapítvány a Szegedi Zsinagógáért munkáját. Ugyanezen elismerést vehette át *Macskássy Izolda* festőművész több kiállítás teljes anyagának, illetve bevételének alapítványunk javára történő felajánlásáért, s *Tóth Károly*, a körzet önkormányzati képviselője, aki mindig velünk volt, támogatt minket, és közvetítette a várossal való szoros együttműködést. A Löw Immanuel-díjat (melyet zsidók érdemelhetnek ki) posztumusz *Vanderstein János* korábbi hódmezővásárhelyi hitközségi elnök kapta a testvérközösségi együttműködésért és a városa zsidósága érdekében végzett példás tevékenységéért. A másik díjazott néhai szegedi főrabbinak, majd tiszteletbeli főrabbinak, *Raj Tamás*, akinek hozzátartozói a későbbiekben veszik át az elismerést és *Dusha Béla* „Élő zsinagóga” c. fotóalbumát. A nyitóprogram több mint 800 fős közönséget vonzott, s ahogy az alpolgármester kifejezte, reményei szerint Szeged egyik legsikeresebb fesztiválja még hosszú ideig szolgálja a várost és térségét. Az eseményt megtisztelte jelenlétével a KDNP Barankovics Izraelita Műhelyének elnöke, *Weisz Péter*, valamint *Szondi Ildikó*, a zsinagóga másik utcaszakaszának önkormányzati képviselője is.

* * *

A Golda Meir Szalonzenekar koncertjével folytatódott a VI. Szegedi Őszi Zsidó Kulturális Fesztivál. A *Juhász Máté* (zongora, vokál) vezette együttes *Molnár Orsolya* (vokál), *Markovics Zolt* (vokál, csörgődob), *Hajnal István* (conga, vokál) összeállításban lépett fel a közel 400 fős közönség előtt, akik gyakran tapssal, integetéssel és együttdúdolásal fejezték ki szeretetüket az előadott zsidó és klezmerzene iránt. A programon népes német újságírócsoport is részt vett, akik délelőtti már ellátogattak a zsinagógába, és az idegenvezetés mellett meghallgatták a kiváló akusztikájú közösségi központ orgonáját is.

L. A.

JANE HAINING ÉV

KONFERENCIA MEGHÍVO

dőpont: 2010. 10. 12. 14-17h

Helyszín: MAZSIHISZ Diszterem, Bp. VII. Síp u. 12. II. emelet
Tervezett program fővédnöke: Zoltai Gusztáv ügyvezető igazgató, MAZSIHISZ
Meghívott díszvendégek: Nagy Británia Nagykövete, Izrael Nagykövete

- 14:00-14:15 Készítő Skót dűda
Zoltai Gusztáv ügyvezető igazgató, MAZSIHISZ
Lévai Katalin elnök, a Baráti Kör a Holokauszt Emékkörzéséért Egyesület
Rogán Antal polgármester, Belváros-Lipótváros
- 14:15-14:35 Felolvasószínház Jane Haining életéről
Szerző és előadó Vörösmarty Mihály Általános Iskola tanuló
- 14:35-14:50 Skót Misszió működése régen és ma
Aron Stevens lelkész, Budapesti Református Skót Misszió vezetője
- 14:50-15:05 Hogyan őriz névadójuk emlékét - beszámoló Jane Haining Alapítvány skóciai vendége:
Pam Mitchell és
nagyiszteletű Christine Sime lelkész
Dürr Miklós Szabó Lőrinc Gimnázium diákja:
Skóciai élmények

15:05-15:30 Hogyan érzékenyítik a gyerekeket Izraelben a Holokauszt történetével kapcsolatosan
Miriam Ben David pszichológus, Izrael

15:30-15:50 Emberteljes Magyarországon a holokauszt idején
Csász László történész, Holokauszt Emékkörpont

15:50-16:20 Rövid séta a Zsidó Múzeum kiállításán és a „Getto kertben” az érdeklődők részvételével
Kántorénekek

16:20-17:00 Közös séta Jane Haining rakpartra

Szervezők: Baráti Kör a Holokauszt Emékkörzéséért Egyesület, Budapesti Református Skót Misszió, Holokauszt Emékkörpont, MAZSIHISZ, Vörösmarty Mihály Általános Iskola, MAZS Alapítvány

DEUTSCH GÁBOR

Tánc a Spinoza kávéház falán

Villányi András fotóművész kiállításának, amelyben táncoló zsidók örömteli és hálaadó pillanatait örökítette meg, a Spinoza kávéház adott helyet. Így került a tánc a falra. Mielőtt a képeket értékelnénk, tekintünk át az ősi forrást (a megnevezés kölcsönzött, de remélem, ezért nincs harag), keresve a Szentírásban és a hagyományokban a mozdulatok sokatmondó kifejezéséről írottakat. Mirjam, Mózes nővére dobot ragadott, és az asszonyok-lányok élén táncolt, amikor száraz lábbal értek a túlsó partra Jám Szufnál, a Sás-ten-gernél. A hölgyek vele táncoltak. Hosszú évtizedek múltán, mivel tilos volt a törzsek közötti házasság, enyhítendő a szigoron, megengedték, hogy a lányok táncoljanak Silo városában év hó 15-én, és a nősülni vágyó legények a legkülönbözőbb törzsekből „lophattak” közülük feleségnek valót. A nagy sikerre való tekintettel később ezt a módszert más kijelölt napokon is alkalmazták. Amint a fotóművész a bemutatón hallottuk, Velencében is ropták az asszonyok, lányok; később azonban – az erkölcs védelmére hivatkozva – már csak a férjes asszonyoknak engedték meg a hatóságok a táncot.

Egy chászid legenda szerint egy péntek esti vacsorán, amikor gondolatban a mester, Bál Sém Tov a mennyekben járt, a tanítványok döbbenetére háromszor felnevetett. A sábesz kimenetele után megkérdezték különös cselekedete okát. Elvezette híveit a város szélén lakó Szászaj könyvkötő házába, és megkérdezte a szerény körülmények között élő házigazdát, hogyan töltötte a szombatot köszöntő estét.

Rosszul indult a nap, válaszolta a megkérdezett, az utóbbi időben kevés munkám akadt, a múlt héten semmi, nem tudunk a sábeszra készülni, elhatároztuk, bőjtölni fogunk, bár tudjuk, hogy a hetedik napon ez tilos (kivéve jom kippurt). Szándékosan későn jöttem haza a zsinagógából, hogy ne kérdezzék, miért sötét az ablakaink. Meglepetésemre a gyertyák fénye és dúsán terített asztal fogadott, azt hittem, hogy kölcsönkért a feleségem valakitől, aminek nem örültem volna, de mosolyogva mondta az asszony, hogy ala-

Benedek István Gábor és Villányi András

posan takarított, legalább tiszta legyen a lakás a szent napon. És akkor évekként elvezettnek hitt ezüstgombok kerültek elő, amelyek árából vásárolt minden földi jót, hogy tisztességgel ünnepeljék a sábeszt. Boldogságunkban háromszor táncra perdültünk a vacsoraasztal körül, hálánkat kifejezve. Tanulatlan ember vagyok, lehet, hogy helytelenül cselekedtünk. – Dehogy, felelte a mester. Az angyalok is veletek táncoltak az Örökkévaló trónusa körül. Bál Sém Tov megáldotta a már nem fiatal házaspárt. Egy év múlva fiuk született, és ő lett a híres kozsinyeci rabbi, a szegények gyámoltója.

A fentiekből kitűnik, ha a szó kevés, a dal és a tánc fejezi ki az érzéseinket. A legősibb megnyilvánulás, amely nem került el a zsidó házat, de a zsinagógát sem. A legények annak idején a mezőn lévő imaházba táncolva igyekeztek, hogy ott fogadják a sábesz királyoját. Lakodalom mit sem ér tánc nélkül, legfeljebb (és ez a képeken is látható) zsebkendővel járnak, hogy a hölgyekhez ne érjenek.

Villányi András ezeket a pillanatok leste meg ünnepi alkalmakkor és családi eseményeknél. Felekezeti irányzatokat nem különböztet meg. Látunk ortodoxokat, más és más chászid csoportot, sőt – tetszik, nem tetszik – férfiakat és nőket együtt táncolva valamelyik reformközös-

ségben. Az ünnepek közül chanukkát és púrimot, mert ezen jeles napok megörökítésénél szabad masinát használni. A lendület, a forgás annyira ábrázolt, hogy sokszor az arcokra rá sem ismerünk. Eltakarja a szerteágazó haj, az égre meredő kar. Járják, ha avatnak tórárt, és ezzel gazdagabb lesz a közösség, táncolnak, ha az ifjú 13 éves, és már beszámítható a tíz férfi közé az imánál. Megszokhattuk, hogy a fotóművész évtizedek óta ott van, ahol vallási szertartás vagy ahhoz kapcsolódó oktatás zajlik. Most az események egy beszédes mozzanatát mutatja be. Amikor a mozdulatok dominálnak. Szinte vallanak. Nem véletlen, még az imádkozásnál sem maradunk mozdulatlanok.

A fotóművész eljutott oda, hogy a részleteket elemzi. Az egészet, azt számtalanszor bemutatta. Azt mondják, az ördög a részletekben van, pedig az élet ezekből áll össze. Több az életben az árnyék, mint a fény. De mégis a nap sugározza be létünket. Megköszönhetjük felső fokon a hála már extázisba nyúló eszközzel, a táncsal. Villányi a lehetetlent oldja meg. Az állókép híven tükrözi a túlárado forgatagot, a ki nem mondható érzelmeket. Ezt látni érdemes.

* * *

Villányi András kiállítását a Spinoza kávéházban igen nagy érdeklődés mellett Verő Tamás, a Frankel Leó utcai zsinagóga rabbija és Benedek István Gábor író, a művész egykori évfolyamtársa nyitotta meg, a meglepeteket Villányi András is üdvözölte.

„Chatam Sofer metamorfózisa”

Viera Kamenická fotókiállítása a budapesti Szlovák Intézetben

A XIII. Zsidó Nyári Fesztivál keretében nyílt meg a budapesti Szlovák Intézet Rákóczi úti épületének földszintjén Viera Kamenická tárlata. Milan Kuruc, az intézet igazgatója köszöntötte a meglepeteket – köztük Peter Weiss, a Szlovák Köztársaság budapesti nagykövét –, akik teljesen megtöltötték a termet. Kuruc kiemelte többéves, sikeres együttműködésüket a Zsidó Nyári Fesztivállal. Bemutatta a művésznőt, aki a Szlovák Nemzeti Múzeum – Zsidó Kultúra Múzeumának fotográfusaként hosszú ideje követi fényképezőgéppel az ország zsidó közösségének életét, fényképezi az élő és elpusztult hitközségek épületeit, judaikáit.

A kiállítás történetébe Viera Kamenická vezette be az érdeklődőket tökéletes magyarsággal elmondott ismertetőjében.

Szólt a Frankfurtban született neves rabbról, Moshe Schreiberről (1762–1839), aki Chatam Sofer néven vonult be a történelembe. A pozsonyi jesiva alapítója kemény ortodox nézeteket vallott, munkásságát, műveit ma is gyakran idézik szerzte a világon. A kiállítás végigköveti a bölcs és tanítványai végső nyughelyének, a pozsonyi régi zsidótemetőnek a sorsát, amely sokszor egybeforrott a nagy múltú város zsidó közösségének sorsával, és sokszor került veszélybe. A helyhiány miatt egy időben úgy oldották meg a temetkezést a várdomb alatt, hogy újabb földrészletet hordtak régi sírokra, ezzel azok érintetlenek maradtak, és erre a rétegre temettek. A Duna árterének rendezése is megkövetelte a terület magasztását. A pozsonyi bölcsék sírjai ekkor még megmenekültek, viszont 1943-ban, a náci megszállás idején (amikorra a zsidók nagy részét már deportálták az országból), a szlovák főváros vezetése egy új alagút építését kezdeményezte a vár alatt, ezzel a régi temető sorsa a felszámolás lett. A sírok nagy részét megszüntették, a csontokat a közeli új ortodox temetőben helyezték el, vallási felügyelet mellett.

Csodálatos módon azonban Chatam Sofer és tanítványai sírjai érintetlenek maradtak, bár ettől kezdve a föld alá kerültek, vasbeton réteg került föléjük. Az 1980-as évek elején az alagútba bevezették a villamos, innentől kezdve a villamosmegálló zsidó épülete lett a lejáró a világhírű sírokhoz. Az imádkozók feje felett pedig többtöbbször járművek robogtak el percenként.

A rendszerváltás után a Pozsonyi Zsidó Hitközség és számos ortodox szervezet kezdeményezésére lehetőség nyílt a sínek áthelyezésére és egy új mauzóleum megtervezésére, amely természetes fényt kap. A kohénok pedig a kohénok hídján át közelíthetik meg a szent helyet. Az új épületet a neves szlovák építész, Martin Kvasnica tervezte. Azóta is érkeznek a vallásos zarándokok a világ minden részéről, hogy a bölcs rabbi sírjánál imádkozzanak egy neves közösség szintje egyik utolsó emlékeként. A pozsonyiak is tudják, ki nyugszik itt: a „Chatam Sofer” nevű villamosmegállón átmegegy szinte az összes vonal, így a hangszóróból naponta több százszor hangzik el a bölcs neve.

PT

ÜNNEPI SZIJUM

A Kazinczy utcai zsinagóga bét hámedresében megemlékeztek Zálmen Lé (Jekutiél Jehuda) máramarosszigeti rabbról, az egyik legnagyobb akkori magyarországi jesiva alapítójáról. Ez alkalommal befejezték a Talmud Sávutot traktátusát, és szokás szerint elkezdte az Ávodá Zará trakt. tanulmányozását. Weisberger Mojse T. ortodox főrabbi hangsúlyozta, most lezárják a nyári sorozatot, amelynek keretében a vakációt töltő jesivabócheroknak foglalkozást tartottak, hogy ne essenek ki a gyakorlatból. Ezenkívül egyhetes tanfolyamon előadást tartott felváltva a főrabbi, Zév Paskesz főtitkár, valamint vendégként az Amerikában élő Mordecháj Berkovits, az utolsó tokaji rabbi fia, talmud háchám és bőkezű szponzor.

A szijum ünnepi étkezésén Ráv

Weisberger felhívta a figyelmet, hogy itt vannak az őszi nagyünnepek, ilyenkor szaporítani kell az erőnyeket, például a Tan tanulmányozását. Történetet idézett, mely szerint egy szorgalmas bócher nagyon megbetegedett. Lázálmában az égben vitatkozott az angyalok, hogy tartsák-e ott a másvilágon vagy engedjék meg élni a földön. Zsákba szedték össze a lapokat, amelyekből a Szentírás vagy a magyarázatokat tanulta az ifjú. Mérlegre tették, és a serpenyő sülyedt a teher alatt. De akkor belépett egy tudós, és elfújta az egészet. Üres lett a serpenyő. Nem sokat ér az egész – mondta –, kevés benne a gondolat, ismeretlen az iskola. Ekkor megszólalt a sokaságból egy ismert és tisztelt rabbi, követelte, hogy hozzák vissza az összes lapokat, ha kevés is a gondolat, de mégis gyarapodott belőle a fiatalember, hogy nem ismert az iskola, ez nem lehet probléma, hiszen jó mesterrel akár otthon is lehet tanulni. Szorgalma érdemnek számít, éljen tovább a földön és folytassa tanulmányait. A bócher felébredt álmából, és gyógyultan kiugrott az ágyból.

A szimchász torával kapcsolatban is mondott egy történetet a főrabbi. A torával táncolók közé beállt egy férfi, akit nem ismertek. Ábájé rabbi hozzáfordult, te nem tanultál velünk, minek örülsz mostan? A megdorgált válaszolt: „Testvérem lakodalman nem táncolnék örömmel? Az idén valóban nem tanultam, de azért barátaim örömeiben részt veszek boldogan, remélem, az idén a tanulmányokon is részt vehetek.” A rabbi mosolygott: az ajtó soha nincs bezárva.

Ráv Kesztenbaum sajchet és kántor a következő traktátusból idézett néhány sort. Ránézett a dúsán megrakott könyvszekrényre, megjegyezte, szépen sorakoznak a könyvek. Barnák, feketék, kékek. De ez olyan, mint a sírkövek: szótlank. Akkor kelnek életre, ha leveszik őket, és olvasnak belőlük. Minél többször, annál inkább. Ha van készlet és szervezés, mint most, akkor forognak a könyvek. Szinte jól érzik magukat. Ha van köztük kisméretű, az is jó, mert útközben is lehet tanulni, minden idő kihasználható.

A márv inával fejeződött be az évadzáró és az új évadra invitáló szijum.

D. G.

A zsidó nevelés aktuális kérdései a kultúra-pedagógia-vallás diskurzusában

KONFERENCIA

- Pedagógiai kihívások és kérdések a magyar zsidó oktatásban
- Eltérő zsidó irányzatok, oktatási-nevelési stratégiák a kultúra-pedagógia-vallás diskurzusában.
- Az oktatási intézmények mai helyzete az elmúlt 20 év tükrében
- A XXI. század modern zsidó nevelési modellje
- Tradíció és modern tudományok
- Tradíció vagy modern tudományok

EGYÜTTMŰKÖDŐ PARTNEREK:

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem, Scheiber Sándor Gimnázium és Általános Iskola, Lauder Javne Zsidó Közösségi Iskola, Benjámin Óvoda, Szarvasi Nemzetközi Zsidó Ifjúsági Tábor, Bálint Zsidó Közösségi Ház, Szochnut, Izraeli Kulturális Intézet, Pető Intézet, ELTE Neveléstudományi Intézet

A KONFERENCIA NYITÓ ÜLÉSÉNEK ELŐADÓJA:
prof. Dr. Schöner Alfréd, az OR-ZSE rektora

FELLEGI ÁDÁM zongoraművész koncertje

2010. október 14. 17 óra

A rendezvény helyszíne:
Amerikai Alapítványi Iskola
Wesselényi u. 44. Díszterem

Médiapartnerek:

Köves Tamás kiállítása a Zsidó Múzeumban

El kell ismernem, (kortárs művész viszonylatában) ilyen jó hangulatú, kellemes otlettel és maradandó élményt nyújtó kiállításon még nem jártam.

A művésszel készített interjúmat korábban már olvashatták. Alig ismertem most meg, összehasonlítva akkori önmagával. Az alkotás, a kifejezés öröme, a nyilvánvaló felszabadultság megtette a hatását. Csak szerénysége, az maradt változatlan.

Klezmercsapat, a Tzomet (érdemes megjegyezni a nevéket) fogadta a belépőt, a hangulat percekben belül fergetegessé vált, a sok 2–5 év körüli kisgyerek sajátos, hirtelen alakult „táncosportjához” a megnyitó gondolatokat követően a szülők is csatlakoztak egy önfeledt hórászásra.

A három terem bejárva először színes munkák („A lélek dinamikája”) tárulnak a látogató elé, s a tárlóban néhány grafika. Továbbmenve, a legnagyobb helyiségben („Klezmer a falon”) stilizált arany Dávid-csillagok ékítik a falakat, az átjáróban mives chupá látványa támogatja a berendező-kurátor, Rusznák Rita koncepcióját. Láthatók ünnepekkel, a chászid lét szokásaival foglalkozó művek, mint: bár micva, kidus, chanukka, púrim, „maceszball”, hangszerek, például darbuka, szitar...

Legvégül esküvő, micvatánc, chászidok és rabbi tánc, s nem utolsósorban vetítés köti le az érdeklődőket.

A képek tisztaságot-örömet sugároznak, felidézve egy hajdan volt különös világot, a stettek világát, mely a 19. század előtt virágzott Kelet-Európában.

Megnyitójában Rékai Miklós néprajzkutató „A chászid kedély poézise”, avagy miként gyógyít a nevetés” gondolatot fejtette ki s adaptálta a látványra, majd a művészetek születéséről szólt, arról, milyen előzmények inspirálták például Chagallt vagy Radu Mihailianut. Ismertette a kiállítás szerkezetét, azt az érzésvilágot, életigenlést, amely Köves Tamás sajátja, s melyet kifejez.

A hivatalos, bár kissé formabontó kezdést követően a múzeum igazgatója, Peremiczky Szilvia mondott köszönetet és adott át ajándékokat azoknak, akik segítettek a kiállítás létrejöttében: a művészettörténésznek, a kurátornak, az alkotónak és László Gábornak, aki (s ezt néhány mondatban Köves Tamás is elmondta) az első perctől egyengeti a grafikus szakmai pályafutását, tárlatait, megmutatkozásait.

A nagyközönség október közepéig tekintheti meg a kiállítást.

gáljuli

Szemezgetés a bár micva korú

Villányi A.

Megnyitó: Glatz Ferenc és Zoltai Gusztáv

Boban Markovic Orkestar

A tizenharmadik évébe lépett Zsidó Nyári Fesztivál során idén első ízben az országos programsorozat eseményeit megelőző, úgynevezett nulladik napi koncertre, a Boban Markovic Orkestar fellépésére került sor a Dohány utcai zsinagógában.

Amióta a hazai nagyközönség is láthatta az *Emir Kusturica* rendezte *Underground*, *Arizonai álmodozók* és *Macskajaj* című filmeket – melyek zenei anyagát az együttes frontembere, a szerb trombitás király *Boban* és a nagy népszerűségnek örvendő *Goran Bregovics* jegyzik –, a „balkáni rezesbanda”, a „balkáni punk” Dél-Európa népeinek legfontosabb kulturális exportcikkévé válhatott.

Az európai világzene egyik, 13 főből álló sztár csapata (10 fúvós és három dobos) a gipsy rézfúvós vonulat megkerülhetetlen alapegyütteseként saját roma zenei tradícióját képviseli, s egyúttal nyitott más zenék, kultúrák iránt is. Együttműködésük negyed évszázada alatt mindent megnyertek, amit zenész magának mondhat. Az utóbbi évtizedben több mint félezer koncertet adtak, bejárva az egész világot.

Az Orkestar másik frontembere, Boban fia, *Marko* (első szólólista, zeneszerző) már kiskamaszkorában östehetségnek számított, kisujjában van az egész repertoár, 14 éves kora óta járja a világot az együttesel, amelyet édesapja 18 éves születésnapjára neki is „ajándékozott”.

A Dohány utcai zsinagógában telt ház volt, konkrétan sem a fölszínen, sem a két emeleti karzaton nem volt üllőhely, sokan kiszorultak.

A csapat színpadra lépését a fesztivál szignálja, a Szóló a kakas már előzte meg *Korcsolán Orsolya* előadásában, majd az eseménysorozat műsorközlője, *Alföldy Zoltán* köszöntötte a megjelenteket.

Bobánék a Hava Nagilával indítottak, amit a fergeteges (s később közkívánatra többször is megismételt) *Macskajaj* filmzeneszerzete, a *Bubamare* követett.

Szerb-roma, zsidó dallamok olyan hangszeres virtuozitással, mélyről fakadóan, átéléstől hitelesen csendültek fel, ahogy kevésszer van alkalma a hazai közönségnek hallani.

Show-elemek, dzsessz improvizációk, játékos könnyedség, csupa érzelem-hangzás, a közönség megénekelte, magával ragadó lendület, szeretni való megnyilvánulások jellemelték koncertjüket.

A több ezer néző tombolva, állva ünnepelte őket, egyszerűen tudomásul sem véve, hogy vége a műsornak, hazamennének a zenészek.

A csapat végül sokadik visszatapcsolásuk után, már hangszerek nélkül visszatérve is tudott újat mutatni, elismerésre újabb okot adni: rögtönzött show-val szolgáltak.

Feledhetetlen estének tartjuk.

Bár micvó, kántorkoncert, Judrom

A hivatalos megnyitónapon több, párhuzamosan futó program kínálta magát a bel- és külföldi érdeklődőknek.

A Dohány utcai zsinagóga a „Bár micvó” korú eseménysorozat kapcsán a Judrom Gipsy Klezmer (ifj. *Boros Máttyás* művészeti vezető – hegedű, *Neumark Zoltán* – zongora, *Fehér Ernő* – bőgő, *Lisztés Jenő* – cimbalom, *Botos Tibor* – gitár, *Zsoldos Gábor* – dob, *Balogh József* – klarinét, *Mezei Gábor* – harmonika) és négy kitűnő kántor (*Balogh Ferenc*, *Fekete László*, *Giora Sharon* és *Shai Abramson*) koncertjét kínálta a nagydíjnyertesnek. Balogh Józsefnek ez az esemény egyúttal búcsúestet is jelentett, hiszen a zenész jövőre az Egyesült Államokban fog klarinét tanszakot vezetni.

A kitűnő akusztikájú, gyönyörű templom méltó és tágas helyszínt kínált, amit az érdeklődők ki is használtak.

Frölich Róbert főrabbi üdvözlő szavait követően beszélt az idei, 13. fesztivál mottójáról, majd arról, milyen kötelezettségek várhatóak el egy bár micva fiattól, egyúttal kifejtette, hogyan mutatkozik ez meg az eseménysorozat tükrében. A Szentírásból választva („Szaporodjatok és sokasodjatok és népesítsétek be a földet”) adott magyarázatot, végül sikeres „felnőttkort” kívánt a fesztiválnak.

Alföldy Zoltán bevezető mondatai után vette kezdetét az esemény.

Kicsit bemutatva a Judromot: tudnivaló, 2006-ban alakultak, s mára az ország egyik legjobb, legképzettebb zenészei alkotják a csapatot, akiktől még mindig újszerűen hat a jelentős hagyományokkal bíró cigány és zsidó zene fúziója, annak ellenére, hogy az együttzenélés komoly és nagyon régről eredeztethető tradíciókkal rendelkezik. Tehát ezt a közös melódia- és stílusvilágot képviseli koncertjein a Judrom. Gazdag repertoárjuk képes felölelni és virtuozitással előadni különböző korok muzsikáit (eredeti klezmer, magyar népi és cigányzene s ezek átdolgozásai). A hagyományos hangszereken kívül mintegy kontrasztként megjelenik a zongora és a gitár.

Nyitósámuk, a Jeruzsálem kapujában, majd később például a Vándorlás, a Dávid és Góliát, valamint saját összeállításuk kivívták a közönség vastapsát. Emlékezetes és igényes előadásuk nem könnyen felejthető majd.

A kántorok közül Fekete László a tőle megszokott tökéletes és kitűnő hangzást nyújtotta, többek között a Misna song, a Rabbi Elimelech, az együtténeklések kapcsán. Giora Sharon (Sándor György, akit 60. születésnapján is köszönhetünk) indianapolisi főkántortól egybekel mellett a Mámele, a Szentély helyreállításának reményéről szóló imarészlet vagy a Somer Jiszráel is emlékezetes marad. A Hit Gyülekezetének kántora, Balogh Ferenc (saját zongorakísérettel) valami szokatlant, újat nyújtott, néha musicales-operettes, máskor populáris hangzást választva.

Végül, de nagyon nem utolsósorban, a Cahal, az izraeli hadsereg főkántora, Shai Abramson osztatlan és viharos sikert aratott. A cappella pianói, majd mesés és szárnyaló

Korcsolán Orsolya

tenorja jó néhány oktávban csengett autentikusan, kristálytisztán és bizonyára felejthetetlenül.

Matisyahu a Syma Csarnokban

Óriási (bár valójában rétegigényt kiszolgáló) zenei eseménynek hirdették s hihettük, mégis alig fél házat

Boban Markovic

(Hanna Weitzenfeld felv.)

vonzott az amúgy sokezeres befogadóképességű csarnok. A technika sajnos több alkalommal torz hangzást idézett elő.

Az átlagéletkor: tízen- és huszonevűek, sok úgynevezett parti-arc, trendi cuccos, gyönyörű fiatalok, akik közül jó néhányan pontosan tudták, milyen esemény várható, a YouTube jóvoltából az előadó albumját is ismerték.

Őket nem is lepte meg, hogy ülőalkalmatosság egyáltalán nem volt, így az érkezési sorrend jelentősége is csekély maradt. Állva lehetett csapolni, táncra ringatózni vagy ugrálni, sokan a földre kuporogva „piknikeztek”.

Természetesen voltak középkorúak is, őket talán a különleges előadó híre csábította az eseményre.

Az előadó különleges volta.

Matisyahu az 1979-ben Pennsylvaniában *Matthew Paul Miller*ként született zsidó reggae-zenész héber és egyúttal művészneve. Középiskolásként váltott-változott. Colorado, majd Izrael, ahol már naponta vett részt közösségi imán. „Óriási szellemi élményt jelentett számomra, ellenállhatatlan vágyat éreztem, hogy felkutassam gyökereimet” – nyilatkozta.

Visszatérése egy új élet kezdete volt, Brooklynba költözött és hagyományörző zsidóvá vált, kapcsolatot tartva a chábád közösséggel. Sábátkor nem lép fel, öltözéke chászid (cicesz, kipa), időközben családát alapította, létrehozta zenekarát. Egyedi stílusában hagyományos zsidó témákat ötvöz, több dalnál kántálva, időnként (mint a koncert első számánál) imarészletet betoldva, zömmel reggae és rock elemekkel. Fellelhető a hiphop is, remekül alkalmazza a beatboxot, azaz a szájdobot. Lassú lüktetés, lassú ritmus, a gyorsabb daraboknál ugrálós sramlis-reggae lüktetés a funk gitáros jóvoltából, funkrap elemek, gyors soulós „szövegelés”, MC-kezt megszégyenítő hadarással.

Remek gitárszólók, szapora ütemdiktatúra, abszolút magával sodró előadásmód.

Megjelenése már kiváltotta az „őrületet” a nézőkben, az átlagnál jóval magasabb szakállas férfin a piros kapucnis felső és az óriási napszemüveg nagyon jól mutatott. Sajnos, amikor a szemébe nézhettem volna, már látótávolságon kívül kerültem.

Összegezve, kivételes élmény volt előben látni, hallani Matisyahut, és élvezni a 25 perces ráadást is.

Kabbala a művészetben

Létezik egyfajta lankadatlan, fűrkész figyelem, amellyel az ember a teremtés titka felé fordul. E keresésről, az isteni világgal való kapcsolat-teremtés művészi kísérletéről szól *Kárászy Szilvia* zongoraművész estje, amelyet a Rumbach-zsinagógában rendeztek meg.

„Jelképeken át visz az ember útja” – írja versében *Charles Baudelaire*. A zsidók az 1200-as években kezdtek a titkos tanokat kabbalának nevezni, de a szavak, a betűk összefüggéseit már a talmudi időkben ismerték. Maga a kabbala szó misztikus tant jelent. *Kárászy Szilvia* ösztönzési estet szentelt a témának.

A sok évszázados misztikus tanítást persze lehetetlen három órában bemutatni, de a közönség azért kap belőle egy csokorra való ízelítőt. Minden műsorszám azt érzékelteti: az emberi létezés a titokra irányul, és e titokkal, amint a kabbala is tanítja, élményszerű párbeszédbe lehet lépni. Képekkel, hangokkal, hangszeres zenével, énekkel, filmmel, beszéddel.

Az alaphangulatot megadják a kivétel nélküli sorakozó felvételek. A vakító fénypontként feltűnő csillagok özöne, a bolygók rozsdabarna, kék, vörös, sárgás felszíne azt sugallja: az ember része a világmindenségnek, e csodásan megtervezett nagy egész-

Matisyahu

nek. Hogy ezt az értelmével és az érzékszerveivel módjában áll kutatni, arra utal egy régi párbeszéd, amelyet az est elején *Kárászy Szilvia* utalgatva idéz fel. „Sok művész nincs is tudatában, milyen energiákkal alkot – mondtam én. Te Einsteint idézted: Isten gondolatait akarom megismerni, a többi részletkérdés.” *Raj Tamással* zajlott le e dialógus – az estet *Kárászy* az ő emlékének ajánlja.

Filmmontázs következik: az emberi magzat növekedésének mozzanatait a kultúra alkotásainak képsorai váltogatják. Véres verejékekkel épülnek Egyiptom piramisai, a kínai nagy fal, India templomai, a Colosseum Rómában. Az inka templomok ormán ünnepi díszbe öltözött papok mutatnak be véres áldozatot. Az embrió egyre inkább emberi alakot ölt. Közben Amerikában hódítók szállnak partra, kitör a második világháború, majd modern nagyvárosok felhőkarcolói nőnek ki a földből. Az ember eljut a világűrbe is. Jön a gazdasági válság, aztán atomháború söpri el a világot. Az utolsó kép mégsem a megsemmisülésé – a gyermek születését az újjáépített jeruzsálemi templom fogadja.

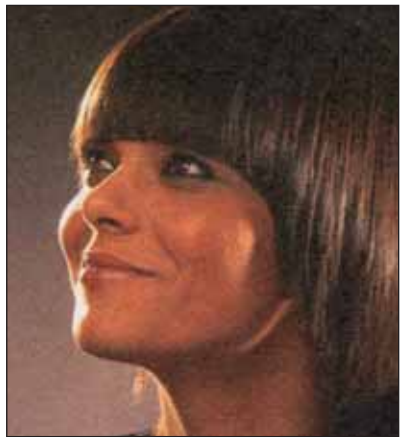
A próféciaként ható film után *Kárászy Szilvia* lép a színre. Fekete uszálya lassan söpri végig a földet. Saját szerzeményét játssza zongorán.

Zsidó Nyári Fesztivál programjaiból

Az improvizációban, amelynek során a kötött zenei anyag a művészi szabadság megnyilatkozása lesz, az ihletett lélek mutatja meg önmagát. A kivetítőn sorra villannak fel a héber betűk – a kabbalisták buzgón kutatták a különös jelentéssel bíró írásjelek titokzatos világát.

A zongoraművészt Fekete László, a Dohány utcai zsinagóga főkántora követi, aki egy tóra-visszatéltel imáénekel el. Basszusa minden technikai erősítés nélkül tölti be a templomot. A magas kupoláig szárnyal a következő ének is, *Goldmark Károly* Sirassátok öket című dala, a 137. zsoltár parafrázisa, ezúttal Kárász zongorakíséretével. A darab kiválasztása nem véletlen: a kabbalisták különös jelentőséget tulajdonítottak a 137-es számnak. „Az Égben vannak olyan termek, amelyek csak a dal hangjára nyílnak meg” – Fekete énekművésze méltó az est egyik alap gondolatához.

Felcsendül a Szférák zenéje című saját szerzemény Kárásztól. Az aquaphone-on, amelyből vonóval, ütővel, a különleges hangszert forgatva csalja elő a hangokat, mintha maga a kozmosz muzsikálna. A Mikrokozmoszt ezután Ágens szólaltatja meg. A Gólem éneke a művész markáns testalkata, erőteljes hangja által a zsidó legenda titokzatos, pusztító agyagóriását eleveníti meg. A kivetítőn fehéren, pirosan

Oláh Ibolya

erezett rózsaszínben az előadó belső kamerával felvett torka és hangszálai remegnek.

A műsor második részében *Vallai Péter* adja elő *Isaac Bashevis Singer* A bolond Gimpel című chászdikus novelláját. „Senki sem élheti le épességben az életet – erről még álmodni is hiábavaló.” A novella az élet megpróbáltatásairól szól a falu bolondja elbeszélésében – az irodalom, a szó eszközeivel a profán létezés ővező isteni titokról. Az erényes férfi dala és az Énekek énekének első bekezdése pedig ismét Fekete László forrón ihletett előadásában tölti be a zsinagógát.

Az irracionális művészi jelképsort az est végén a kabbaláról való beszélgetés váltja fel. Résztvevői *Bíró Dániel* egyiptológus, műfordító, író, *Schmelowsky Ágoston* pszichoanalitikus, filozófus és Fekete László főkántor. A beszélgetést *Fodor János* vezeti.

Záróként Kárász Szilvia Baál Ha Szulám finoman melankolikus dalával búcsúzik.

A szerelem énekese az Urániában

Első külföldi vendég szereplése volt az izraeli Beer-Sheva Színháznak az előadás. *Pam Jems Piaf* című musicaljének címszerepét *Yonit Tobi* játszotta. A művészt hazájában tavaly az év színésznőjének választották.

Törékeny teremtés tűnik fel a sötét színpadon, a bal sarokban álló fésülködőasztal előtt. Nem mintha maradt volna bármi, amit érdemes néznie magán – egy öregasszony hajol a tükörhöz. Holott az életkora ön-

Budapest ragtime

magában korántsem mutatná idősenek: Edith Piaf, a sanzon királynője 47 évet élt. A drogok, az ital tették tönkre.

De Piafot nem a külseje izgatja, hiszen, és ezt tudta magáról, sosem volt szép nő. Az életével, a múltjával néz farkasszemet. Felcsendül a dal: Istenem, istenem, hagyj még szeretnem. Kétségbeesett fohász ez a vég előtt. Edith saját szívbemerkoló könyörgése közben esik össze holtan.

Az utolsó pillanatok megmutatásával kezd tehát a musicalt *Eli Bijaoui* rendező. A nézőben óhatatlanul felmerül a kérdés: milyen volt valójában ennek a magányos, fiatal-öreg asszonynak az élete? Ezt beszéli el az izraeli Beer-Sheva Színház előadása.

A musical *Oliver Dahan* 2007-es, Piaf című mozijára hajaz, amelyben *Marion Cotillard* játszotta a főszerepet. A színpad mégis valami más. Mert míg a film önmaga kelti fel a valóság illúzióját, addig a színpadban a nézőn áll, az előadás idejére elhiszi-e: amit a színpadon lát, az tényleg itt és most történik.

A Piafot alakító *Yonit Tobin* könnyű hinni. Nem csupán mert a termete aprócska, akár a világhírű énekesnő volt, hanem mert testtartásával, mimikájával, mozdulataival, hangjával, egész lényével bújik Piaf bőrébe. Az első jelenet után a párizsi utca képe következik: a kicsi Edith énekelve koldul. Ha nem tenné, éhen halna. S amikor nem hagyják énekelni, csípőre tett kézzel, alpári hangon perlekedik, akár egy házmesterné. Védi a betevőjét.

Edith Gassion (mert ekkor még ez a neve) az utcán fedezi fel első impresszáriója, aki varietéjában színpadra hívja őt. A lány első fellépésén riadtan áll a reflektorfényben, aztán belelendül. A közönség ámul, majd elragadtatottan tapsol. Utána Edith boldog kismadárként ül az impresszárió ölében. Úgy kívánja, mint a gyerekek, hogy a pillanat sose múljon el.

De elműlik, és az ígéretes tehetséget csakhamar kíméletlen mentor veszi a kezébe. Nála nem lehet úgy énekelni, ahogy az utcán. A férfi helyes szövegmondásra, artikulációra, színpadi mozgásra tanítja Edithet, szép fellépőruhákba bújtatja. Közben váltig nem érti, hogy lehet egy ekkora tehetség ennyire tudatlan. Edithnek pedig az nem fér a fejébe, minek a nagy flanc az énekléshez. Gyermeki igyekezettel követi az instrukciókat, de modora marad a régi szokimondó, amilyen az utcán volt. A stábtól művésznevet kap: Piaf – a szó annyit tesz: veréb. Hiszen olyan kicsike, olyan szürke – hanem amikor a közönség elé lép és énekelni kezd, mintha megnövekedne. *Yonit Tobi*, aki színésztársainak szinte a válláig sem ér, kislányság alakjával királynővé változik az Uránia színpadán.

A fényes pálya a világ minden színpadára eljuttatja Piafot. New Yorkban találkozik Marcellel, a birkózóval. A randevún akár egy félénk kamaszlány, úgy tartja kezében a férfitől kapott vörös rózsát. Marcel nős, így Edith élete csupa sóvárgás lesz. Érdes természete is lágyabán válik. Aztán bekövetkezik a tragédia: Marcel repülőgépe, amelyen éppen hozzá siet, lezuhan. Az asszony szinte beleőrül a fájdalomba – ő, a szerelem

énekese egész életében nem tudja kiheverni a veszteséget. A színpadi jelenetben *Tobi* hosszú haját öreges paróka alá rejtik, jelezve, hogy számára már lehetetlen a boldogság.

A megkeseredett asszony hiába próbál fiatal férfikkal vigasztalódni (pénze van, megteheti), ideje nagy részét magányosan tölti a díványon. Környezete életét is pokollá teszi. Gyógyszereire alkoholt iszik, kábító-

Dés László

szer nélkül pedig képtelen végigcsinálni egy-egy fellépést. Hűséges titkárnője és mindenese szájakozva adja be neki az injekciót. Elsőtől a szín.

Ismét a tönkrement Piafot látjuk. *Yonit Tobi* vergődik tehetetlenségében. Énekelne, de már senkinek sem kell. Karosszékeiben ülve éri a halál. Ám amikor a függöny összecsapódik, felcsendül a halhatatlan dal, ezúttal franciául, eredeti felvételről: Nem bánok semmit sem. *Tobi* játéka végig érzékelteti, Edith Piaf egész életében az maradt, aki volt: a kerges felszín alatt mély érzésű, szeretet-éhes ember.

Szó és zene – Dés

A Fesztivál egyik csúcstalálkozója volt az Urániában. A zsűfólásig megtelt moziban *Dés László* életműkoncertsorozatából ezúttal az improvizáció kapott fő hangsúlyt. Az úgy volt, hogy *Dés* és zenekara a színpadon, a nagybőgőnél *Barcza Horváth János*, a dobnál *Dés András*: és az írók egymásnak adták a kilincset és felolvastak tetszés szerint egy-egy művékből. Íme, a névsor fellépésük sorrendjében: *Závada Pál*, *Parti Nagy Lajos*, *Spiró György* és *Esterházy Péter*.

Závada egy készülő darabjából olvasott fel. A dráma valamikor a háború előtt és után játszódik. Jankáról, a falukutatókról meg az antiszemitiz-

Kálóczy Szilvia

musról szól. Sok összefüggést – bármennyire is figyelek – nem értek. Ám amikor elhangzik, hogy „a zsidókat ki kell irtani” – felcsendül a bőgő hangja. Szép csendben bőg. Majd követi őt a dob. Most együtt sírnak. Amikor befejezi *Závada* a felolvasást, *Dés* emelkedik „szólásra”. Elmondani nem, csak érezni lehetett, hogy milyen szomorú a szaxofonja.

Horgas Eszter

Parti Nagy Lajos egy hajdani könyvből olvas fel. Őt aztán végképp nem lehet „lejegyzetelni”. Egy kórházban van, ahol verset ír. Marhaságokat, melyek végül összeállnak zseniálissá. „Lábakelek valamennyi rögnek... ver az élet kerozinnal... Kikap a költészet bennem... nagyjátékfilm készül belső szerveimről...”

Amikor a fehér hajú, fehér öltönyű író abbahagyja a feketehumor felolvasását, *Dés* megint fújja. Most éppen dialógot, fecsegést vélek kihallani hangszereiből. Meg szünetet.

Spiró a *Baba* című könyvből ad elő egy nem vidám történetet. Adva van egy sci-fiszerű világ, ahol van egy ház, ahol a földrengés összedönti a házat, ahova kivonul a katonaság, ahová kijön a média, és mindenki a maszatos arcú kislány kezébe ad egy babát, mert azzal megható fényképezni. Ahol a törmelék alól maguk vájják ki magukat a sebesültek. Mert a katonaság csak telefonál. *Dés* világgzajt csinál szaxofonjával.

Előrehozom *Spiró* „ráadását”, melyet időben később olvasott fel. A *Jégmadár* című könyv műfajára nézve szatíra. Ha ezt nem tudtam volna, akkor is rájövök. Mert nemcsak a nézőtér, de a mellette ülő *Esterházy* is majd leesik a székről nevetésben.

Udvaros Dorottya

Az utolsó felolvasó *Esterházy Péter*. Már a bejövételt is kurjongatás fogadja. A 81. Ünnepi Könyvhétre jelent meg új könyve, az *Esti*, amelyben *Kosztolányi Dezső* *Esti* Kornél-novelláit írta tovább „esterházyul”. Na, ezt képzeljék el, amint saját maga adja elő! Mindenki sajnálhatja, aki nem hallotta. Sajnos elmesélni nem tudom. Meg nem is merem. Mert van benne egy szó – e lapok nem viselnék el... –, melytől az egész egy nagy közös röhögéssé vált.

A meghajlásnál négy + egy primadonna hajlongott. Ők a szellem celebjei. A szűnni nem akaró taps, a sok újbóli meghajlás után fellélegeztem. Vannak még igazi primadonnák.

Hernádi mindenekefelett

Az Uránia moziban megint jócskán összegyűltünk. Volt, aki kíváncsian várta az estet, volt, aki nem (jómagam), mert tudtam, hogy mire számíthatok. Természetesen kijön a művész és elbűvöli a közönséget. A számtalan (szám szerint 8) díjas színésznő, akinek 5 szólólemeze is van, ezúttal verset is mond majd, meg egy kicsit kérdezi magát. És ha jó a kérdés, akkor válaszol is magamagának.

Szó szerint úgy jön be, mint *Honthy Hanna*. Látványra nem, mert *Hannuska* soha nem viselt volna nadrágkosztümöt a nagy belépő-

jéhez. Viszont ugyanazt mondta: „Mennyi ember!” Az első és az összes utána következő szám a szerelemről szól. Mint mondja, olyan dalokat is hallunk majd, amit *nem* neki írtak. És olyanokat nem hallunk, amit *neki* írt *Wolf Péter* és *Szenes Iván*. Még a címét is bementa a nem hallható számnak: Szomorú boldogság. A „Valamit el kell mondanom”-mal végig ironizált, ha úgy hozta a szöveg, elővette zsebkezdőjét és sírt egy sort, vagy ha nem is sírt, törölgette a szemét. Szóval pont olyan volt, mint egy színész, és pont olyan volt, mint a Heti hetes poénkodója. Összekötő szövegét azzal folytatta, hogy *Molnár Ferenc* a Vígszínház házi szerzője volt, később egy jó író vette át ezt a szerepet, aki azóta nem író. Az

Csákányi Eszter

ő házi szerzője pedig: *Heilig Gábor*, aki hamarosan színpadra lép. De addig is meghatotta és ünnepív tette az estet, mert összekötötte a 13. Zsidó Nyári Fesztivált a 12. születésnapját ünneplő Heti hetessel. Mert hogy ők ketten kéz a kézben járnak. Majd hallhattunk egy *Kosztolányi* verset, mely után bedobta fő számát, a *Sohase* mondd, hogy vége kezdett. Melyben sok titkot is hallhattunk, de egyet legalábbis. Amikor ez a szám készült, nagy szerelembe estek (ennek harminc éve) a zeneszerző *Döme Zsolttal*. Jé, erről nem tudtunk, merthogy akkor még nem volt bulvársajtó. A második részben a színésznő szoknyára vált, gyönyörű magas sarkú cipőben mutogatja világszép lábait. Mesél *Zsófi* lányáról, aki most 24 éves, és tanult foglalkozása grafikus. Most mégis a dzsesszfőiskola hallgatója. Ezt követően tartott egy székfoglalót a sanzonról, melynek lényege, hogy sanzon csak kesztyűben szabad énekelni. *Darvas Szilárd* és *Hajdú Júlia* szerzeményét remekül adta elő, tudják, amelyik arról szól, hogy a végén az asszony beadja a derekát a hajókapitánynak, hogy megmentse 840 utas életét. Ami szintén meglepő volt, hogy mennyi mindent árult el magánéletéről is, ezúttal a *Görög Lacival* töltött esztendő is bementásra kerültek.

Amikor belép *Heilig Gábor*, egyszerre megtelik a színpad. Itt már férfi és nő énekel, mögöttük a kitűnő zenekar. (Név szerint: *Nagy Gergely*, *Pálkás Gergely* és *Kovács Péter*.) A Bizonytalan bluest *Heilig* egyedül énekel, a művész „csak” vokálozik. Esméletlen jó szám. Csakúgy, mint a rákövetkezők. A Szerelem nélkül vagy Az én hazám.

Barbara Fucks

A 82. ráadásnál sikerült néhány jelzót elcsípnem az én hazából: kampányisztikus, polgárisztikus, horrorisztikus, no meg pátoszisztikus.

Soha rosszabb estét nem kívánok magamnak.

Bozsán Eta, Gál Juli, Rados Virág

GIORA SHARON FŐKÁNTOR

Öröm és bánat tanúja

2.

Ott van a kántor a vallási ünnepek mindegyikén, az örömteli alkalmak szívét-lelket felemelő perceiben éppúgy, mint a bűnbánat, a bocsánatkérés óráiban. A gyülekezet küldöttéül áll ki népeért, Isten elé terjesztve mindenki imádságát. Az őszi Nagyünnepek egyik kiemelkedő pillanata a kántor egyéni imája: HINENI HEONI MIMÁÁSZ... – itt állok mély alázattal... Ebben önmagáért mond könyörgő imát a kántor, kéri az Örökkévalót, hogy tegye őt méltóvá szent szolgálatára, melynek során egész gyülekezetét képviselni hivatott. Az ünnepi szertartás megrázó pillanataiban nem állhat ott egy olyan ember, akire ez nincs hatással. Pontosabban ott állhat, de kevés hatást tud majd gyakorolni a hívekre. Tudni kell azonban ilyenkor is megtartani az egyensúlyt a beleérzés és a tudatos megszólaltatás között. Soha ne feledjük, hogy a hívek a kántortól bizonyos fokú gyönyörködtetést is elvárnak. Megkívánják az imádságok lehető leghatékonyabb megszólaltatását, ezáltal a Teremtő megszólaltatására a legalkalmasabb, legméltóbb formát. Jól énekelni és előadni csak teljes tudatossággal, idegeink, fizikai és lelki valónk szoros kontrollálásával lehet. Az úgynevezett „teljes átélés, átéltség” fogalmát nem szabad tehát szó szerint venni. Bármennyire is próbálom elválasztani kántori léteimet az énekesitől, párhuzamot kell vonnom a színpadi szereplés sokban hasonló követelményével. Képtelenség és nem elhárítható, hogy az operaezenes egy Traviata, egy Bohémélet vagy más opera haldoklási jelenetében, esetleg a Parasztebecsület, a Bajazzók vagy a Carmen óriási emóciókat megmozgató pillanataiban totálisan beleélje magát a drámai jelenetbe és közben kitűnően, élvezetesen, jó technikával énekeljen. Láttam már olyat, hogy egy énekes vagy színész kis híján vagy konkrétan elsírta magát a színpadon. Ez azonban csak pillanatokig tarthat, az illetőnek azonnal össze kell szednie magát és a színpadi jelenlétének szakmai részére koncentrálni. Magam is nehezen kerülök el néhány opera megrázó jelenetei során, hogy a sírás ne fojtogasson, de olyankor azonnal erőt veszek magamon, és az érzelmek művészi módon való kifejezését helyezem a magam érzései fölé.

A kántori funkciók számos háládó, vidámabb hangulatú perctet is juttatnak annak, aki ezt hivatásként műveli. A zarándokünnepeken, amikor Hállélt (háládó zsoltoakat) mondok, az örömteli hangvétel során is kifejezésre juttatom, hogy a Mindenható előtt állok, reverenciával, áhítattal és hódolattal. A Hállél versoraiban a zsoltoás király az öröm kifejezése mellett helyt adott némi szorongásnak. Nézzük a 118. zsoltoás szavait! MIN HÁMÉCÁR KÁRÁTI KÁ ANÁNI BEMERCHÁV KA... a szorongató mélységből kiáltok Hozzá, és Ő válaszolt a magasságokból... A zsoltoás szavai ebben a pillanatban bár reményteliek, mégis az istenfélelem kifejezői is egyben.

Amikor jön a diadalmos felkiáltás: PITCHU LI SÁÁRÉ CEDEK, ÁVO VÁM, ODE KÁ... nyissátok meg előttem az igazság kapuját, hogy beléphessek és dicsérhessem Őt... – akkor a nyilvánvaló hangulatváltások érzéssel, értelemmel való kifejezése, ezáltal a közösség inspirációja a kántor feladata.

Sokszor tették már fel nekem a kérdést: átérzi-e a fenti aktusok és események mindegyikén a funkcionáló kántor az adott alkalom vidám vagy szomorú, könnyed vagy tragikus hangulatát? Bele tudja-e élni magát a körülötte örvendő vagy bánkódó hívek helyzetébe? Erre nincs egyértelmű válasz, nehéz lenne ezt egy igennel vagy nemmel elintézni. Mindenekelőtt: mit értünk azon, hogy „beleélje magát” vagy „átérez-

ni”? Természetes, hogy az érző embert nem hagyja közömbösen ember-társának sem az öröme, sem a bánata. Akibe ennyi érzés sem szorult, az semmiképpen ne válassza ezt a hivatást! Ugyanakkor létezik egy „önvédelmi mechanizmus”, hiszen nem halhatok meg minden egyes emberrel, akinek a temetésén funkcionálok, nem örülhetem fel az idegeimet minden egyes beteg vagy bánatmalozott gyerek láttán, hiszen ha nem vagyok eléggé erős, akkor nem tudok a segítségére lenni annak, aki ezért hívott, akinek akkor erre van a legnagyobb szüksége. Az orvos, a tűzoltó, a mentő is érintve van, amikor a hivatását teljesíti, de nem adhatja át magát teljesen az érzelmek túláradásának, mert az a dolga, hogy erős legyen és segítsen. Így vagyunk ezzel mindannyian. Számos esetben használom egy-egy súlyos beteg meglátogatásakor Istennek azt az ajándékát, mellyel megáldott: az örök derűlátást. A betegé mellett állva, nem egyszer eléggé kilátástalan helyzetben is tudok olyat mondani, ami ha pillanatokra is, de enyhíti a szenvedést, a félelem marcangoló érzését. A zsidó vallás fontos micvának (jótéteménynek) tartja, ha valaki fel tudja vidítani a gyászolót. Nekem ez számos esetben sikerült, ezzel néhány percnyi szünetet idézve elő mély fájdalomban.

Vannak napok, amikor reggeltől estig számos, hangulatilag különböző eseményen veszek részt. Egy példa erre: reggel egy újszülött körülmetélésére megyek, ezt azonnal követheti egy kórházlátogatás, ahol

egy súlyos beteg kérdéseire kell válaszolni, a hozzátartozók aggodalmát kell néhány szóval és a jelenlétemmel enyhíteni. A nap további részében esetleg egy temetésen funkcionálok, majd délután az esküvőjüket tervezgető fiatal párral találkozom. Követi ezt egy bár micva oktatás, végül a nap egy gyászházban, a gyászhat alatti istentisztelettel zárul. Hányféle emóció kísérte végig a napomat? Hányféle szituációba kellett magamat behelyezni? Az, akivel éppen együtt vagyok, elvárja, hogy a pillanatnyi hangulatnak, a számára fontos eseménynek megfelelően viselkedjek, úgy álljak mellette, úgy legyek a segítségére, ahogy ő azt abban a szituációban igényli. A segítségnyújtás hathatós módja csak akkor lehetséges, ha minden együttérzésem mellett is megtartom az állóképességemet, vagyis kissé kívül maradok a történeten, nem adom teljesen át magam az érzéseimnek. Ez egyformán igaz a lelkesítő működéseimre és a kántori, előimádkozói funkcióim teljesítésére.

Kijelenttem többször: ha először fogom észlelni, hogy egy temetésen minden részvét nélkül állok, vagy ha egy esküvőn legalább bizonyos fokig nem tudok együtt örvendezni, vagy ha egy kórházi ágy mellett állva nem érzek együtt a beteggel és a hozzátartozókkal, azonnal abba hagyom ezt a küldetést. Ha azt fogom érezni, hogy egy imádságos pillanat nem ragad magával, ha hidegen hagy a szó, a dallam, az érzés és az értelem közös ereje, azonnal felhagyok a kántori hivatással.

A Zsidó Kultúra Napja Tiszafüreden

Telt ház, vagyis minden eddiginél nagyobb érdeklődés kísérte a Tiszafüredi Menóra Alapítvány által szervezett Zsidó Kultúra Napját a Kovács Pál Művelődési Központban.

Pintér Erika polgármester azonnal köszöntötte a helyi és a többek között Miskolc-

Lebovits Imre beszél

ról, Szolnokról, Karcagról, Budapestről, Debrecenből érkezett vendégeket, hogy Tiszafüred hagyományterelő, hagyománytisztelő város. Több olyan rendezvénnyel is büszkélkedhet, amely már évtizedes múltra tekinthet vissza. Hangsúlyozta, az elmúlt években új hagyományokat is teremtettek. Ennek kitűnő példája a Zsidó Kultúra Napja, amelyet immár ötödik alkalommal tartottak meg a településen.

A hivatalos megnyitó után *Lebovits Imre*, Tiszafüred díszpolgára köszöntötte meg mindazok segítségét, akik valamilyen módon hozzájárultak az ünnepség létrejöttéhez, s ezáltal a zsidóság emlékének megőrzéséhez, ápolásához. Az események ezt követően a gasztronómia és a zenei kultúra körül forogtak.

Először *Kürti Adrienn* egyetemi oktató és gyakorló kóser háziasszony vezette be a hallgatóságot a zsidó konyha és a zsidó étkezési szokások rejtelmeibe, majd *Bodrogi (Fűszeres) Eszter* zsidó ételeket bemutató fotókiállítását tekinthették meg a résztvevők. Utóbbit a tiszafüredi gyökerekkel rendelkező *Róna Tamás* rabbi ajánlotta a közönség figyelmébe.

A könyvvásárral, tombolahúzással egybekötött rendezvény a hagyományoknak megfelelően igazi zenei csemegét is kínált. Tavaly a Chagall Klezmer Band látogatott el a Tisza-tó fővárosába, idén pedig *Jávori Ferenc*, a Budapest Klezmer Band vezetője és *Dunai Tamás* színművész adott felejthetetlen koncertet. A tízes és húszas évek Odesszáját idéző dallamok után ismét az ízek domináltak, a színes programot ugyanis ingyenes kóser vacsora koronázta meg, ahol természetesen maceszgombóclevest és sóletet szolgáltak fel a vendégeknek.

Farkas István

Baráti búcsú Polgár Lászlótól

A művész úrral, Lacival, nagyon közel kerültünk egymáshoz az utóbbi években, és hatalmas megtiszteltetés nekem, hogy barátomnak szólíthattam őt. Amúgy ő apukám gyermekkori barátja volt, együtt jártak talmud-tóra oktatásra. Laci édesanyja és az én nagymamám hosszú éveken keresztül együtt koptatták a Bethlen téri zsinagóga padját.

En első alkalommal Agárdon találkoztam vele személyesen, talán 7-8 éves lehettem. Laci a kertben ült, egy naptár volt a kezében, énekelgetett, dúdolgatott, mormogott az ő félelmetes basszus hangján. Megkérdeztem tőle, hogy miért nézegeti egyfolytában a naptárját. Mesélte, hogy azt nézi, az elkövetkezendő hetekben a világ melyik részére utazik fellépni, és mutatta, hogy már most tudja, jövő nyáron ilyenkor hol fog énekelni. Emlékszem, nagyon irigyeltem ezert a sok utazásért.

Azóta tulajdonképpen folyamatosan követtem életét, karrierjét, sorsát. Kivétel nélkül mindig meghallgattam, amikor Magyarországon szerepelt. Bizonyára többen tudják, Laci már elég régen Svájcban élt. Úgy döntött, nem szeretne tovább ebben az országban maradni.

Erre több nyomós oka is volt, és azt gondolom, élete végéig elkísérték ezek az okok, érzések. Pár évvel ezelőtt próbáltam őt meghívni Lengyelországba, hogy vegyen részt a magyar csoporttal közösen az Auschwitz-i Élet Menetén, de azt mondta, hogy ő képtelen odamenni, nem akar, fél, retteg, értsem meg, ne kívánjam ezt tőle. Amúgy megjegyezte, volt már ott régebben, de soha többet nem szeretne visszamenni.

Két évvel ezelőtt *Frölich Róbert* főrabbi úr kérésére elvállaltam, hogy a Dohány utcai zsinagóga 150. születésnapja alkalmából szervezek valamilyen koncertet. Sokat gondolkodtam, hogy kit kellene felkérni, amikor egyik éjszaka eszembe jutott Laci. Ő a tőle megszokott félelmetes hangon (máig a fülemben van) így szólt: Gabikám, csináljuk, rendben van. Mesélte, hogy gyerekkorában sokat énekel a zsinagóga gyermekkorúsan, ezért is közel áll hozzá a Dohány-templom, bár ő a Bethlen térre jártak inkább. (Amennyire emlékszem, egy-egy alkalommal a Nagyfüvarosban is felkérték őt Kol nidrért énekelni.)

Belevetettem magam a munkába. Lacival szinte minden héten egyeztetünk valamit, pedig még közel egy év volt a koncert időpontjáig. *Polgár Lászlóra* és barátaira, *Komlósi Ildikóra*, *Sümei Eszterre*, *Fekete Attilára* és *Fekete László* főkántorra, *Kovács János* karmesterre és a Magyar Állami Operaház művészeiből alakult zenekarra annyian voltak kíváncsiak, hogy a zsúfolt földszinti sorokon kívül a karzat két emeletén is ültek.

És Polgár László a több mint háromórás koncertet követő ráadásban történelmet írt! Wagner Trisztán

és Izolda című operájából énekel, majd egy meghatározó beszédet mondott a népes közönségnek, melyben megmagyarázta, miért is döntött úgy, hogy ezt a művet itt és most előadja, hiszen 2009. október 18-ig sehol a világon zsinagóga falai között Wagner zenéjét nem lehetett hallani.

„Amit hallottak, az Wagner Trisztán és Izolda című operájából Marke monológja.

Pillanatnyilag ez tükrözi lelkiállapotomat.

A zene eleve kifejezi azt az érzést, todulást, mely a jelenetben a fájdalom, a döbbenet, a megcsalatottság, a bizalom földrengésszerű megrendülése, a barát elvesztése, a kétségbeesés és a reményvesztés lelkiállapota. A megválaszolhatatlan kérdés utáni csend a lélek sikolya.

Belegondoltam, vajon miért választottam záróakkordként Wagner muzsikáját, akinek személye eléggé megosztó? Azért, hogy megértsék: én megpróbáltam a magam lehetőségein belül áttörni azt a falat, amely Wagner antiszemitizmusáról szól. Mellesleg Wagner a zeneirodalom egészét figyelembe véve megkerülhetetlen. Azt is vállalva, hogy mindez a zsinagóga ünnepének alkalmából teszem. Ezzel akarom jelezni mondanivalóm súlyát.

Nem szeretem a politizáló művészt, de vannak helyzetek, amikor az ember nem maradhat néma. Egész életemet a magyar kultúra felemelkedésének és a világban való megismertetésének szenteltem. Magyarországon, hazámban, olyan politikai erők nyernek teret, melyek gondolati magja a történelem tragikus éveit sejtetik feleleveníteni.

A veszély nagy. Lehet, hogy 1100 km távolából jobban érezhetők az országban történő változások, de az is lehet, hogy egy művész felfokozott érzékenysége miatt bennem mindez felerősödik. Auschwitz óta tudjuk, nem lehetünk kicsit rasszisták. A bakancsok árnyékában félek. Balkáni mentalitással hogyan akarunk európai szellemiséget képviselni?

Bízom a józan ész győzelmében.

Köszönöm, hogy ilyen szép számban eljöttetek és meghallgattatok.”

Még egy kis adalék. A koncert előtti este *Bandi Laci* barátommal felszaladtunk Polgár Lacihoz budapesti lakására, és ott késő estig arról beszélgettünk, mi hogyan lesz másnap. Mi nagyon izgatottak voltunk. Már éjfél fele járhatott, amikor Laci azt kérdezte tőlünk:

– Miért vagytok ilyen idegesek? Úgy csináltok, mintha nektek kellene holnap énekelni.

– Nem hiszem el, hogy te nem izgulsz – feleltem.

A koncert után behívtak az öltözőjébe, nagyon szorosan átölelt, és közben a fülembé súgta, megint azon a félelmetes hangján:

– Nagyon köszönöm neked, Gabikám! Ekkor értettem meg igazán, hogy előző este csak ránk terelte a figyelmet magáról. Nagyon is izgul! Laci kisgyerekkora óta készülhetett erre a fellépésre ebben a zsinagógában...

Drága Laci!

Köszönet és megbecsülés emberi és művészi helytállásodért, bátorságodért, barátságodért!

Nyugodj békében, és csak énekelj tovább, te nem hagyhatod abba!

Gordon Gábor,
az Élet Menete Alapítvány elnöke

Találgattunk, egymást kérdeztük a Dohány-kórus próbáján: vajon hogy történhetett? Főiskolásként itt erősítettem a basszus szólómat, és már neves fiatal énekesként a te hangodon szárnyalt az Un'száne tajkef bűnbánati imaszólója az Örökkévaló ítéletéről, sorsunk új évbeli alakulásáról.

Mit jelentett nekünk? Talán elég csak arra emlékeztetni, hogy zsinagógánk 150 éves évfordulóját a te neveddel és szerepléseddel fémjelzett hangversennyel ünnepeltük.

Felejthetetlen előadásaid mellett futtában való találkozásaink és néhány tavalyi beszélgetésünk emlékeit is őrzöm rólad: komoly tekinteted a művészeted és önmagad tökéletesítéséért folytatott csendes, de erőfeszítést kívánó küzdelemlről tanuskodott. Meggondolt, érzékeny rezzdulésű, választékos mondataid ugyanazon a gyönyörű hangon szóltak, amit énekedben is csodáltunk.

Sokszor fogsz még eszünkbe jutni, és még többen veszik elő majd felvételidet: „vajon te hogyan is csinálod?”

Nyugodj békében.

Fekete László főkántor

A RENDSZERTŐL A VÁLTÁSIG A SÍP UTCÁBAN

8.

Schwartz Mór végzetes hibája

Kőbánya, majd a Dózsa körzet főbbjára (70-es évek), aki tudásban magasan a Kolléga fölött állt, rendszeresen részt vett a havonta tartott rabbiüléseken. Amikor avatásunk után megjelentünk debütálni, ő épp egy tudományos témában érkezett, majd egy mellékmondat közben ránk nézett, és azt mondta: most, hogy így felhígult a rabbiülés... Nem lehetett haragudni rá. A végén még sajnáltuk is. Mármint egy meggondolatlan cselekedete végén.

Történt pedig, hogy a főbbi úr útlevelet kért valamelyik rokonához Belgiumba. El is utazott, majd a legközelebbi rabbiüléseken a Kolléga elmondta, hogy a Schwartz kolléga mit művelt, hogyan élt vissza a Magyar Népköztársaság bizalmával, majd rövid hatásszünetet tartott. Meg voltunk győződve, hogy disszidált, hiszen már az is feltűnt, hogy „kollégaként” aposztrofálta, míg addig „kedves Mór” volt...

Miután konstatació, hogy szemünet mindnyáján rávetjük, ő is ránk szegezte tekintetét: a kolléga, képzeljék el, átment – engedély nélkül – Hollandiába is!!! Vannak bocsánatos bűnök és megbocsáthatatlanok. Ez az

Iványi volt a díszvendég Pápán

Pápán az idén nyáron újjáalakult Petőfi Asztaltársaság szeptemberi összejövetelének díszvendége Iványi Gábor lelkész-rector, a Beszélő c. folyóirat névadója, korábbi parlamenti képviselő volt. A programozat a vasútállomás főbejárataánál, a 2004-ben általa emeltett holokauszt-emléktáblánál vette kezdetét, az elhurcolt zsidók előtt tisztelgve.

Ezen a helyen az asztaltársaság ügyvivője, *Kerecsényi Zoltán* tartott beszédet, melynek során elmondta: a több százezer mártír emléke kötelez, az antifaszizmus nem jobb- és baloldaliság kérdése, minden magyar emberen – köztük a pápaiakon is – múlik, hogy közéletünket távol tartjuk az olyan eszméktől, melyek egykoron ezt a tragédiát okozhatták.

Iványi Gábor sok társadalmi problémára hívta fel a figyelmet, egyebek mellett szólott arról is, hogy a Biblia egyik legmeghatározóbb üzenete, hogy az ember legyen nagykorú, nem lehet a Teremtő mögé bújni – még politikailag sem. A lelkész több felmerült téma során is hangsúlyozta: mindenkinek megvan a képessége az előítélet-gyártásra, s mi, emberek vagyunk egymás elviselhetetlen testvérei. És ez a gyengeség – tette hozzá Iványi – más tekintetben is országos méreteket tud ölteni.

Gál

utóbbiak kategóriájába tartozott. Útlevelet bevonták, és többet nem is utazhatott.

Pánik a Síp utcában

Elérkeztünk a rendszerváltás küszöbére. Akkor ezt a szót nem használták, a rendszer megreformálásáról beszéltek. Odakint! Itt bent 1988 végén a BIH és a MIOK összevont közgyűlésén az ÁEH küldötte még meghallgatta a szónokokat. Ő minden alkalommal elégedetten nyugtázta a nyitó- és záróimák szövegét, amelyeknek szerkezeti felépítése nagyjából egyforma volt: a) idézet a hetiszakaszából; b) hála a vallás- és lelkiismereti szabadsáért, amelyben élhetünk; c) elmaradhatatlanul a béke kívánsága közelinek (nekünk) és távolinak (Izrael?) egyaránt. Ez utóbbit legfeljebb csak gondolhattuk, nem biztos, hogy az ÁEH delegáltja is erre gondolt...

A rendszer akkori Síp utcai kegyeltjei nehezen vették tudomásul, hogy véget ért egy világ, azaz az ő világuk is. S mivel mi sem tetszettünk forradalmat csinálni, így aránylag békésen zajlottak az események.

Tehát ott ülünk a Díszteremben, és körülnézve látjuk a képviselő-testület tagjait. Az összetétel pontosan ellenkezője a jelenleginek. Több mint kilencven százalékuk holokauszt-túlélő, ma pont fordított az arány.

Szóval a Díszteremben azt halljuk, hogy a nagy tekintélyű vezető főbbi felmegy az emelvényre, és „paposan” ugyan, de kilátásba helyezi a vezetés leváltását.

Puccsot szervezünk, főbbi úr? – kérdezi a Síp utca egyes számú vezetője, az addigi kulcsfigura. Na, ilyen még nem hangzott el a falak között, pedig ezek a falak még *Adolf Eichmann* is hallották.

Végjáték

Az ÁEH megreformált vezetősége egy (!) héttel a hivatalos megszűnése előtt összerántotta a rabbiágat, és a közös jövőt tervezte. Új alapokra helyezük kapcsolatainkat – közölte *Sarkadi Nagy Barna*, az új elnök, de mi nem tudtuk, mit ért ez alatt. Az eddigi besúgók lesznek a besúgottak? Szerepcseré? Vagy ténylegesen reformmegoldás születik? Ismétlem:

mindez egy héttel megszűnésük előtt!

Az udvaron összefutok az akkori (utolsó) MIOK-elnökkel, aki kezét morzsolgatva, aggodalommal telve kérdezi: Mi lesz most, főbbi úr? Jön a fasizmus? Kérdései nem voltak ördögöl valók. Egyrészt rendszeresen hallgatta a rádió Vasárnapi Újságját, amelyben a volt drámaíró akkor még rendhagyónak számító antiszemita jegyzetei borzolták a kedélyeket, másrészt a zsidók féltek.

Közben megalakult az első zsidó civil szervezet, amely előszeretettel (no jó, nem szeretettel) foglalkozott a Hitközséggel. Hogy kiszolgálták a rendszert. Hogy elárulták a magyar zsidóságot. A megkritizáltak így védekeztek: ha nem mi, akkor mások tették volna.

Az igazsághoz tartozik, hogy ezen civil szervezet hangadóinak többsége akkoriban tudta meg, hogy zsidó... Frusztrált időben frusztráló információ. Ez persze cseppet sem rontotta jobban a légkört az országosnál. Innen indul a magyar zsidóság legújabb kori története.

A zsinagógákban felállítják a magyar és az izraeli zászlót. Kevés olyan esemény van, amelyen ne hangozna fel a Hátikvá. A diplomáciai kapcsolatok helyreállítását követően az izraeli nagykövete úgy bámulunk, mintha más bolygóról jött volna. Az Új Élet, amelyet egykor a Pravda magyar fordításának neveztek, most ivritanfolyamokat hirdet, az első „szabad” szám címlapján az izraeli címmel jelenik meg. És nincs telefon, behívás, bölcsességre való hivatkozás...

Izraeliták voltunk, zsidók lettünk

Megtörténik a szervezeti átalakulás. MIOK (Magyar Izraeliták Országos Képviselője) helyett Mazsihisz, BIH (Budapesti Izraelita Hitközség) helyett BZSH. Nem egyik napról a másikra történik mindez, egy ideig a régi és az új vezetés együtt próbál dolgozni, de az idő (és az események) gyorsulásával az egykori főfunkcionáriusok visszavonulnak, körzeti elnök, igazgató főorvos, JOINT-dolgozó lesz belőlük.

Kardos Péter

Hochmec

A címben jelzett szó eredetije héber, és annyit jelentett: bölcs. Időközben azonban a szó a magyar szlengben annyira „kompromittálódott”, hogy mára héber-jiddis-magyar képződmény lett. Az aszfalt-nyelvben használatos az igesített változata: hochmecolni. Aki ezt műveli, az mindent meg tud magyarázni, és annak az ellenkezőjét is. Sok kollégát ismerek, aki ebből nagyon jól megél itthon és külföldön. Történt, hogy a főünnepnek egyikén egy jómódú hírsorsosom került mellém a zsinagógában. Mivel telt ház volt, véletlenül úgy alakult, hogy az illető úrnak nem jutott imakönyv. Már azon voltam, hogy valahogy jelzek a samesznak, kerítsen már egyet, hiszen a teljes főünnepi imádságot senki sem tudja kívülről. Ő csak legyintett, és azt mondta, köszöni, de számára a szó szerinti imádkozás technikailag biztosított. Ezzel benyúlt a zsebébe, és elővett egy flancos iPhone-t, pötyögött rajta párat, majd legnagyobb döbbenetemre megjelent a hatalmas kijelzőn az a főünnepi imádság gyönyörű héber betűkkel, amit mi is mondunk az imakönyvekből. Innen kezdve a teljes istentisztelet alatt ebből imádkozott. Az okos kütyü még azt is tudta, hogy milyen időközönként kell lapozni. Elgondolkodtam: az illető most dhítatos vagy bűnöző? Ennek eldöntésére én, a hivatalos ámhoórec nem vagyok hivatott. Az is eszembe jutott, hogy ha a problémával megkeresnék egy ortodox és egy neológ rabbit, biztos homlokegyenest ellentétes véleményeket hallanék.

Ezért inkább a kimeríthetetlen zsidó anekdotatárhoz fordultam, ahol erre is található – kifejezetten újszülötteknek szánt – történet.

Kohn és Grün egyszerre keresi fel életviteli tanácsért rabbiját. A félénk Kohn bemegy, és így szól a rabbihoz: Rebbe! Én nagy dohányos vagyok! Mondd már meg nekem: szabad tóraolvasás közben dohányozni?

A rabbi feje bevörösödik, és ordít egy sort Kohnnal: szégyellj magad! Legszentebb könyvünk olvasásakor ilyen káros szenvedélynek hódolni! Tűnj a szemem elől!

A rafinált Grün az előszobában annyit mond csak sorszársának: most figyelj!

Bemegy a rabbihoz, és kérdéssel fordul hozzá: Mondd, bölcs rabbi! Dohányzás közben szabad tórát olvasni?

A rabbi azonnal rávágja: tórát olvasni, fiam, mindig szabad!

Spánn

Elbúcsúztunk Szenes Ivántól

A zsidó...

...és a művész

Sokan láthatták délceg alakját, amint a Nagyuvaros utcai zsinagógában fohászokodik az Egek Urához, és hosszú útra készül... A hívő, vallásos érzelmű zsidó, aki rendszeresen imádkozott a Mindenhatóhoz. Erev jom kippurkor búcsúztatták az író, dalszövegíró, zeneszerzőt, dramaturgot, érdemes művészt.

A Zsidó Gimnáziumban érettségizett. A háború után jogot végzett. Előbb köztisztviselő, majd újságíró lett, de már akkor megkezdte művé-

szi tevékenységét. Magyarország és Izrael diplomáciai kapcsolatainak újrateremtése után az első hivatalos kulturális küldöttséggel Jeruzsálemben részt vett az unokanővéréről elnevezett Szenes Hanna-díj megalapításában. A Magyar–Izraeli Baráti Társaság egyik alapító tagja, sokáig alelnöke volt.

Miután apja meghalt, anyjával visszaköltöztek a Rezső téri házba. Ortodox légkörben nőtt fel. Kiválóan imádkozott héberül, és tudta az összes vallási szokást is. Az imákról szédereztéken azt szokta mesélni általában népes közönségének, hogy azokat egykor ugyanolyan szövegírók írták, mint ő, s néha azt is megjegyezte, hogy ő ezt jobban megírta volna.

Egyetlen gyermeke dr. Szenes Andrea négydiplomás riporter, tévésztár, aki a Magyar Televízió műsorokért felelős alelnöke volt. Róla írta:

„Nem vágyom vissza semmi másért, még élttem volna Andreáért.”
Végül egy idézet egyik verséből:

„Az út ezúttal véget ért,
Mégsem leszel elhagyott,
Csak gondoldj rám, és ott vagyok.”

A nekrológ *Schöner Alfréd* főbbi búcsúztatója nyomán készült.

Bozsán Eta

LAKÁS, ÉPÜLET FELÚJÍTÁSA

- Alpinista módon homlokzatjavítás, tetőfedés
- Festés, mázolás, tapétázás, csempézés
- Műszaki vezetés, árajánlat-készítés hitelfelvételhez is

FRANK (ALAPÍTVÁ: 1892/1972)
TEL./FAX: (1) 331-5743
E-MAIL: FRANK1063@T-ONLINE.HU
MUNKADÍJBÓL 5% KEDVEZMÉNY!

Keresse a hírlap árusoknál és az Inmedio Relay boltokban!

PÓNEM magazin

225 Ft

Előfizetés:
Pónem, 1242 Bp., Pf: 294,
email: ponem@freemail.hu

MATISYAHU